

В. Лизанчук

Львівський національний університет імені Івана Франка

МОВА — НАСКРІЗНА СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Окреслено сучасні складники національної ідеї — Україна: соборна, українська і гідна людини. Подано студентські роздуми про мову — наскрізну складову української національної ідеї державотворення.

Ключові слова та словосполучення: Україна, національна ідея, мова, культура, освіта, духовність, свобода слова і відповідальність, засоби масової комунікації.

Доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту регіональних досліджень НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член Папської академії соціальних наук (Ватикан) Степан Йосипович Вовканич підкреслює, що національна ідея кожного народу є не лише об'єднуючим месиджем, а й унікальним інтелектуальним капіталом, ефективність реалізації якого — маркер життя — духовного і матеріального — всієї спільноти, її авторитету в світі сьогодні, а ще більше — потенціал її майбутнього. Це сенс буття кожної нації — її суспільне „хто Ми” і особисто „хто Я і навіщо”, а в підсумку — це те, що всі маємо робити разом, аби далі, коли інтегруємося в глобалізаційний світ, не залишитися в зрайонованому, зодноріднечному просторі такими, що їх Тарас Шевченко назвав, — „і ми не ми, і я не я”, адже нічим не відрізнятимосся від інших. І тут найголовніший висновок: „Я є, бо є Ми” — цілісна спільнота, яка зберегла відрубність (відмінність) своєї культури, мови, ментальності, обрядів тощо. Є нація як повноцінне, самостійне середовище — є національно свідома, цілісна людина.

Українську національну ідею як багатовікове прагнення народу мати власну державу реалізовано. Але щоб вона діяла ефективніше у важкій щоденній праці, стала наріжним каменем, цементуючим чинником розбудови національної держави, С. Й. Вовканич слушно вважає: потрібно опрацювати **систему** ідеологічного забезпечення національної ідеї державотворення, яка ґрунтуватиметься на загальноукраїнських інтересах, що акумулюються такими сучасними складовими — „**Україна: соборна, українська і гідна людини**”. Тобто розбудувати ДІМ нації, її „рідну хату” на **спільних** духовних цінностях, патріотичних почуваннях та кодах українського народу, на традиціях, нормах і правилах, притаманних його спільноті; на інноваційних засадах модернізації національної економіки, її перепрофілювання і реструктуризації відповідно до нових завдань і національних інтересів України. Всі ці моменти мали б бути відзеркаленими в сучасних складових української національної ідеї та введені в програми високих урядовців, розвинуті в їх усних месиджах щодо розвитку країни,

її безпеки і викликів. Тоді про них почула б з їхніх вуст вся Україна — без позірного лукавства та регіональної кон'юнктури змін, з огляду на протиставлення і селекцію електору (Львівщина — Донеччина), без хитринок сказаного на камеру і поза нею” [2, с. 582].

Осмислюючи складні процеси державотворення, викладачі факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка привертають увагу студентів до окреслених С. Й. Вовканичем сучасних складників української національної ідеї, зокрема складової — українська Україна. Гасло побудови української України — основа основ системи ідеологічного забезпечення державотворення українського народу, виповнення його євроінтеграційних устремлінь та досягнення національної безпеки України для нас, живих, а головню — ще ненароджених. „Два язика — одна страна”, чотири православні конфесії, „общая” історія — це від лукавого. Навіть Китай не може демократично впровадити гасло: різні системи — одна країна. „Наша культура, мова будуть **врятовані**, якщо матимемо відповідну еліту в різних сферах для творення **української України**” [2, с. 586], — наголошує С. Й. Вовканич.

Запрошуємо ознайомитися з частиною студентських робіт, в яких вони розглядають мову, як наскрізну складову української національної ідеї державотворення.

„Розвій чужинський міф про рабський стан вкраїнського народу!”

Сівши писати цю роботу, мимоволі пригадала своє перше знайомство з книгами «Наука про рідномовні обов'язки» І. Огієнка та «Мова і нація» В. Іванишина і Я. Радевича-Винницького. Чомусь, запам'ятала цей момент дуже чітко. Відбулося це, на жаль, на початку першого курсу університету (пишу «на жаль», бо шкодую, що ніхто не порекомендував мені їх раніше). Нашим завданням було прочитати ці книги і згодом, на семінарі, обговорити зміст. Я пам'ятаю, що прочитала дві сторінки «Науки про рідномовні обов'язки» і зупинилась. Зупинилась, взяла простий олівець, повернувшись до початку і надалі читала вже по-іншому: підкреслюючи найважливіше на мою думку. Сьогодні ж я вважаю, що з цією працею І. Огієнка повинен ознайомитись кожний українець. Хоча і в ній можна знайти деякі суперечливі моменти. Але, загалом, книга написана з найщирішим прагненням зберегти рідну, батьківську, мову і тому я вважаю, що часом надмірну гіперболізацію обов'язків українців частково виправдано.

Не зважаючи на те, що ця книга була написана багато років тому, вона не втрачає своєї актуальності і сьогодні. Адже чомусь так склалося, що за багаторічну історію нашої держави важко пригадати момент, коли українська мова могла «почуватися» впевнено. Роками сусідні імперії намагалися зламати хребет нашої державності. Для цього вони не гребували будь-якими методами: насаджували власну віру, змушували підкорятися чужим законам, відбирали мову, рідну для нас мову наших дідів і прадідів. Особливо вдало, на мою думку, охарактеризував це явище Ігор Михайлин у післямові до книги Василя Лизанчука

«Геноцид, етноцид, лінгвоцид української нації: хроніка»: «Книжка В. В. Лизанчука розставляє все на свої місця і перевертає з голови на ноги спотворену російськими ідеологами історію. Українці ніколи не відмовлялися ні від своєї мови, ні від своїх духовних скарбів, ні від своєї державності. У них усе це було відібрано силоміць чужинцями, зокрема Російською державою, зараженою ідеєю російського месіанізму та світового панування». І не погодитись з цими словами важко...

Минули роки... Все навколо змінилось. Сьогодні наша рідна мати — Батьківщина вже незалежна. Вільне, не захмарене чужим гнітом небо височіє над нашими головами вже двадцять років. На перший погляд, все виглядає чудово, але чомусь мусить бути «але». У нашій ситуації воно також є. Ні — ні, відкрито нам ніхто не погрожує. Та і за всіма відомими законами та правилами (юридичними чи навіть, банально, етичними, моральними) ніхто не уповноважений відібрати у суверенної країни її законну державну мову. Але сьогодні ми, на жаль, стаємо свідками зовсім іншої ситуації. Просто основна проблема полягає в тому, що не всі сусідні країни згодні відмовитися від своїх «імперських» переконань і погодитись прийняти той факт, що Україна стала незалежною державою і більше не потребує «опіки» Росії. Хоча, на мою думку, наша сусідка вже давно переступила тонку межу між прагненням підтримати Україну і загарбницьким деспотизмом. Чи не споконвіку десь зі сходу лунали палкі заклики про братерство усіх слов'янських народів, про необхідність усім нам жити дружно в мирі і радості. Коли ж ця гарна історія розвалилась, як недобудований картковий будиночок, на зміну їй прийшла інша, не менш драматична і сльозлива: «ви — країна молода, давайте ми вас трішечки підтримаємо».

Ми ж не могли і підозрювати, що усі ці обіцянки виявляться просто банальним оказамілюванням. До речі, плоди цього вдалого кроку ми «пожинаємо» і сьогодні. Адже, якби не згубний вплив Росії, то напевно чи наші держслужбовці посміли назвати державну мову «телячою», а в продуктивних магазинах на півдні нашої країни робили би вигляд, що вас не помічають, коли ми звертаєтесь до них українською. Крім усього цього у наших недалеких сусідів є ще одне вічне обвинувачення на нашу адресу (вони, чомусь, переконані, що завдяки йому ми кинемо все і самі попросимось до них під крило). До речі, звучить воно чи не найчастіше. Коротко його можна описати словами Валуєвського циркуляру, що, мовляв, «...никакого особеного малороссийского языка не было, нет и быть не может и что наречие их, употребляемое просто-народьем, есть тот же русский язык, только испорченный влиянием на него Польши...». Думаю, що будь-які коментарі з цього приводу зайві. Я впевнена, що більш вдало, ніж висловився з цього приводу професор Іван Крупський, просто не скажеш: «Підкоривши Україну, Московія на цілі століття ізолювала, відрізала Україну від навколишнього світу. Україна втрачала свій інтелект і талант, перетворюючись на аноніма, і скільки сил коштувало їй уникнути повної розчиненості у загальноімперському духовному казані. Та хіба можна не дивуватися з того, що, незважаючи на численні постійні утиски, які тривали не рік, не десятиліття, а протягом більш як чотирьох століть (Читачу! Вдумайся!

Протягом століть наші «старші брати» з якоюсь сатанинською дикістю і впертістю хотіли нас позбавити власного коріння) усе ж ворогам не вдалося знищити українство! Чи зуміла б таке пережити інша нація, чи не стали б для неї смертельними такі заборони? Українці ж попри це зберегли свою мову, свою культуру, своє національне «Я». Ну, принаймні хочеться вірити, що зберегли».

Сьогодні ситуація в країні надто складна. Люди, які покликани зберігати нашу національну мову і культуру, самі руйнують її. І говорю я зараз, на жаль, не лише про наших «шановних» високопосадовців (чиє жалюгідне намагання розмовляти державною мовою виглядає як її плондрування), а й про робітників пера. Оскільки з усіх цих категорій, особисто для мене, журналістика є найближчою, то, думаю, мову варто вести саме про неї. Правда, якщо глибше аналізувати творчість, так званих, сучасних українських літераторів — постмодерністів, то і там можна знайти декілька сотень словечок, які можуть змусити відкрити рот від здивування навіть найстійкішого морально читача.

Людей, які називають себе журналістами, у нас чимало, але справжніх журналістів (не за професією, а за покликанням), на превеликий жаль, катма. Чомусь, ці люди забувають, що завдяки нашій діяльності ми змінюємо людські долі і формуємо світогляд тисяч глядачів, слухачів, читачів. Лише від нас залежить, як вони сьогодні дивитимуться на світ навколо. Звичайно, я не говорю про зміст повідомлень, які ми передаємо (він від нас мало залежить і продиктований лише фактами), я маю на увазі їх форму. Особливої уваги вона потребує на телебаченні і радіо, адже ми ніколи не знаємо, хто опинився по той бік екрану чи приймача. Коли такі авторитетні люди, як журналісти, починають свідомо чи ні паплюжити свою національну мову, то у громадськості може виникнути думка, що це нормально. Якщо ж одна людина зафіксує у своєму словниковому запасі якесь «палке» словечко, яке журналіст сказав чи написав, то нічого страшного, на перший погляд, не станеться. Але уявімо на секунду, що таких людей багато. Десяток... сотня... тисячі. Це докорінно змінює все навколо. Те, що ще вчора було ганебним, сьогодні стає нормою. Саме тому, я на всі сто відсотків погоджуюсь зі словами І.Огієнка: «Особа, що не знає добре своєї соборної літературної мови та своїх рідномовних обов'язків, не може бути робітником пера». Отже, якщо ми плануємо і надалі займатись журналістикою, варто раціонально оцінити власний ступінь оволодіння рідною мовою. Якщо він далекий від ідеалу, то ще є час вдосконалитись. До цього закликає Б. Британ:

Убий в собі раба!
Убий раба!
Без жалю вбий раба!
В лахмітті він чи
В пишній позолоті.
Хай торжествує
Вічна боротьба
Душі нескореної
У смиренній плоті.

Убий раба,
Що вірує в батіг,
І освяти
Осквернену природу.
Убий раба!
Розвій чужинський міф
Про рабський стан
Українського народу!

Сподіваюсь, що, читаючи ці рядки, у серці кожного ворухнеться щось. Не важливо, як ми це називаємо: патріотизм, націоналізм, національна свідомість чи просто — совість. Головне, щоб нам хотілось стати на захист того, що рідне нам до глибини душі.

Ольга Бахіна

**„Межі мові означають межі мого світу”
(Д. Вітгенштейн)**

Особа, що не зросла на рідній мові,
загублена для нації, бо ціле життя
буде безбатченком і справи рідної
нації будуть їй чужі.

Іван Огієнко

О, патріоти, патріоти!
О, хамелеони, хамелеони!

Христо Ботєв

Все може той, хто може почати,
продовжити і закінчити

О. Єрмолова

«Ну що б здавалося слова?..» І справді, «слова та голос — більш нічого», тільки чомусь «серце б'ється, ожива, як їх почує...». А буває і не тільки серце — часом оживають кулаки, погрози, образи, принципи і те де. Тоді б'ються народи, нації, неначе скажені собаки йдуть одні на одних «любі друзі» і «дорогі співвітчизники», тоді брат брата ладен розірвати на шматочки... Це не американський блокбастер — це страшні реалії українського життя в культурному плані і, як бачите, не дуже.

Мова, мова, мова... Рідна, мила, чиста, перша але, на жаль, іноді не єдина. Українська-російська, російська-українська — цей цвіт спілітається в хитромудрий вінок, де вже важко розрізнити, де рідна, а де перша, і тим більше важко припустити, що зів'яне скоріше, а що скоріше розквітне. Що справжнє, а що так, фальшивка. Ось і виникають на цьому ґрунті мільйони дискусій — кожен вважає, що саме він має рацію, і намагається дати слушну пораду, спираючись на те, що їхній варіант — вершина досконалості. Але як же насправді? А істини ніхто не знає і навряд чи колись дізнається. Залишається лише робити сліпі припущення, і ті неоднозначні, бо як відомо «Все в світі відносно»(А. Енштейн).

Отож, чи справді людина, що не виросла на рідній мові є втраченою для нації? Дати відповідь на це запитання так, щоб не зачепити ті чи інші інтереси — неможливо. Так що будемо зачіпати інтереси

всіх, чи принаймні тих, хто «за» і хто «проти» цього твердження, а до яких висновків дійду я особисто — буде видно в кінці.

Хто «за»?

Ті, хто «за», — безперечно мають рацію сперечатися з ними я не бачу ніякого сенсу. По-перше, мова означає духовний зв'язок безпосередньо з народом. Бо, як казав І. Огієнко, «коли єсть окрема мова, то єсть і окремий народ». Разом з мовою людина вибирає в себе всю її неповторність, розуміє і увіковічує історію, доторкається до культури, що віками формувалася на теренах рідної землі. Вона усвідомлює себе частинкою від величезного цілого, цілого, що зветься народом. Тут народжується і росте нація, як щось грандіозно-величне, як щось, що здатне триматися свого і досягати бажаного. Саме мова виділяла з-поміж одного потоку тих, кому небайдужа була доля Батьківщини і єднала їх на боротьбу з системою, щоб потім через роки, а то й століття подарувати таку довгоочікувану, таку вистраждану і таку вільну Незалежність.

По-друге, дійсно, діти вважатимуть за рідну мову ту, що панує в їхній сім'ї. Відповідно, вони черпатимуть натхнення із джерел зовсім іншого народу не те, щоб зраджуючи, а просто віддаляючись від дійсно важливого і рідного. Нерідко трапляється, що під цим впливом і формується думка та свідомість, перетворюючи одну національність людини в іншу. І таких прикладів ми можемо знайти безліч. Наприклад, Гоголь, будучи корінним українцем, в кінці свого життя заявив, що душа його належить Росії. Чи нормально це? Та ні, напевно, але цілком передбачувано. А скільки таких гоголів ховається зараз серед цвіту нації, гальмуючи всі процеси, що можуть привести до чистого і справжнього народу. Ой, їх сила-силенна і всіх не переконаєш, бо вони, мабуть, праві, мають право на існування власної думки і відстоювання своїх прав, навіть якщо вони тоді схожі більше на маргіналів, аніж на частинку великого народу.

Третій аргумент, який змушує мене вважати, що рідна мова повинна закладатися з народження — бо (доволі банальне поняття, але як вже є) — це мова душі. Це не просто якийсь набір звуків, що зливаються у слова — це щось набагато більше, щось таке, що змушує здригатися, що викликає мурашки на тілі. Іноді, приїжджаючи додому в своє рідне місто (до речі, українськомовне) люблю вслухатися як «щебечуть» рідною мовою його жителі. І «щебечуть» тут вжито не з пафосом, а дійсно від того співу стає гаряче в грудях і хочеться жити, бо, що б там не казали, мова нас єднає. Боляче дивитися, коли знайомі намагаються повикаблучуватися, закидаючи словечками і фразами російської мовою. Може я занадто жорстока, але, вибачте, мені хочеться тріснути таких декілька разів, щоб їх мозок почав нарешті функціонувати в правильному напрямку... Однак почекайте, може і їх можна зрозуміти? Та чомусь не хочеться шукати компроміс. Я скоріше зрозумію російськомовних українців, ніж «хтознаякомовних хохлів». І нехай це не звучить, як якась образа,

бо то дійсно, як в анекдоті: „Чим відрізняється хохол від українця? Українець живе в Україні, а хохол там, де йому добре”. А я б ще сказала так, як йому вигідно, і цим він і уподібнюється до «москаля», бо не всі росіяни злі й недобрі, далеко не всі.

Хто «проти»?

Ті, хто проти теж не помиляються. І можливо це здається дивним, але вступати з ними в суперечку я б теж не стала. Бо, по-перше, фраза І.Огієнка: «Дитина, вихована нерідною мовою, ніколи не буде для свого народу національно сильною і духовно цінною» одразу ж ставить хрест на цій дитині, як свідомому громадянину своєї країни, але ж чи то дитина винна в тому, що середовище, де вона виростає — не відповідає справжньому українському національному духові? Щойно в голову прийшла думка, що, напевно, ті люди, які виростили не на своєму рідному слові, але які усвідомили, хто вони є і ким вони мають бути, набагато загартованіші в плані боротьби за батьківське; їх можна з впевненістю назвати «моржами» серед національно свідомої еліти, які пройшли і вогонь, і воду, і за моїми прогнозами пройдуть ще й не таке.

По-друге, а може це ще й до першого, — псевдопатріоти. Їх у нас завжди вистачало. Убравши вишиту сорочку, розмахуючи над головою жовто-блакитним прапором, вони кричать: «Слава Україні!», не розуміючи, напевне, навіть вони галасують і що таке та «Україна». Керуючись стадним принципом «Як усі, то і я» — вирішують нагальні проблеми людства, забуваючи за вчорашні клятви перед Україною і Богом. Неначе страуси, ховають голову в пісок, скидають з себе вишиванку і забувають «вчорашню» рідну мову, замінивши її на «сьогоднішню» за обставинами. І при цьому всьому вони б'ють себе в груди, розриваючи на собі одяг, намагаючись довести, що вони справжні захисники і фанати своєї землі. Фанати — це точно. Бо окрім сліпого фанатизму вони не мають нічого — їхня любов — залежить від обставин, їхня віра — залежить від обставин, їхня відданість... чекайте, яка ще відданість? При першому ж поруху вони будуть втікати в свої печери, рятуючи СВОЇ шкіри, закриваючи двері перед СВОЇМИ ж...

Маю подружку, з якою разом вчилася, з якою разом обговорювали історію, політику, яка підтримувала мене і яка на дух не переносила російськомовних українців. Але таке чудо сталося, що вона поїхала навчатися аж в Луганськ. І ось через півроку дзвонить вона до мене і я дізнаюся, що вона там говорить російською (це в Україні!), що я «Бандера», що я сама не знаю чого хочу з цієї України, що ми всі божевільні «западенці» і від того, що нам нема чим зайнятися, ми морочимо собі голову мовою. Підкреслюю, минуло півроку, а тут вже посипалися такі заявки. А виросла ж вона на чистій українській, на нашій. Благо, хоч вдома не цурається. І я її в цьому плані розумію(оточення і все таке), але... замало в неї було сили, щоб не цуратися рідної мови, та ще й зрадити своїм переконанням, хоча...хто його знає, може вона знайшла для себе якісь вагоміші аргументи... Але саме таких людей я б назвала втраченими для нації. Тих, хто свідомо перебігає з одного поля в інше. Кажу я це не

просто так. Знаю також іншу історію. Побували у Львові гості із столиці та Східної України. Приїхали вони разом з моїм другом дитинства, але не про це, власне, мова. Мій друг їх так спочатку настрашив, що ті навіть між собою українською говорили (виховані, самі розумієте, на яких традиціях). Коли ж через декілька днів я запитала: „чому?“, то отримала відповідь, яка сколихнула в прямому сенсі цього слова, моє серце — «тому, що вона наша рідна, тому, що вона нам подобається, тому, що коли ми нею говоримо, то ніби торкаємося до чогось такого... до чогось свого». Повірте, почути такі слова — це вже щось! Найголовніше, що вони виконують обіцянку, надалі дотримуються свого слова і вдома (правда не з батьками) намагаються розмовляти українською. Хіба таких людей можна заздалегідь називати «втраченими» і ні до чого не придатними???

Може і було б, по-третє, але воно все ж таки плавно вливається в «по-друге», а те в свою чергу в «по-перше». Дійшли ми до тих, хто не говорить рідною взагалі. Чи можна таких людей називати патріотами і борцями за ідеї нації? Та можна тому, що коли логічно подумати, то ми б викреслили з цієї когорти пів-України, де більша частина щось робить, а половина цієї половини робить це на совість і на благо нашої держави. Згадала б тут якихось відомих людей, але для чого, я вже колись говорила про своїх близьких, про свого дядька, який працює для України, стає на захист українського і пішов би, напевно, в бій, захищаючи своє, рідне. І я не хочу лукавити чи вигадувати якісь байки, він дуже цікавий і обізнаний, він обожноє історію, обожноє Шевченка. Єдина його особливість в тому, що говорить він російською. Бо так виріс. Бо так навчили (до речі, донька його в українську школу ходила). Так, може й так, може ви й праві, бо дійсно, хто не хоче, шукає причини, а хто хоче, шукає можливості. Може й не хоче, а може не має часу. Не знаю. Мені цього не зрозуміти, радує мене те, який він є, і поширена думка, що мова вказує на рівень патріотизму, як на мене, помилкова, хоча, як то кажуть, кожному своє.

Як не дивно, але я не знаю, до чого я більше схильна. До «за» чи до «проти», напевно 50 на 50. Бо з одного боку я не люблю перевертнів, навіть несвідомих, а з іншого — жорстоко називати їх втраченими, жорстоко і несправедливо. Напевно всі мої думки, викладені вище, скажуть самі за себе, бо коли чесно, все це підводить мене лише до одного висновку, що мови аж ніяк не стосується. Тому я нікого не хотіла образити, а просто спробувала подивитися на одну річ під декількома кутами, адже неможливо знайти істину, бо, як правило, вона у кожного буде своя. Але боротися за свою істину ми теж маємо право. Слава Україні!

Аліна Дишлова

Рідна мова — найважливіший природний атрибут

Людина виростає в середовищі рідної мови, “зростається” з нею: вміння говорити рідною мовою стає для людини таким же натуральним явищем, як уміння дихати, ходити, їсти. Людина стає співносієм мови. І хоча від окремого індивіда доля мови не дуже залежить,

однак мова доти залишається живою, доки існує спільнота носіїв, що вивчають її і користуються нею як рідною.

Тому рідна мова є основою існування спільноти, це ланцюг, що поєднує нинішнє покоління з минулими і майбутніми, єднає людей у просторі. У живій мові процес “світотворення”, “омовлення” світу не припиняється: кожне покоління робить до нього свій внесок, залишає у ньому сліди свого перебування на світі. Засвоюючи рідну мову, людина тим самим засвоює і закріплені в ній уявлення про світ, ставлення до нього, способи мислення тощо. Відомий американський учений Едвард Сепір писав, що люди живуть не тільки в об’єктивному світі або в світі соціальної діяльності, як звично говориться, але й значною мірою залежать від мови, якою користується суспільство. Неправильно вважати, що людина пристосовується до дійсності без допомоги мови і що мова є просто випадковим засобом для виконання завдань комунікації або мислення. Суть у тому, що “реальний світ” значною мірою несвідомо формується на основі мовних навичок спільноти. (...). Ми бачимо, чуємо і сприймаємо дійсність органами чуттів саме так, а не інакше, тому що мовні навички суспільства визначають наперед можливість інтерпретації дійсності. Мова є частиною соціального середовища, в якому формується і в якому живе людина.

Позаяк мовним навчанням і вихованням у ранньому віці діти-ни займається мати, то в деяких мовних спільнотах закріпився відповідний термін. Наприклад, німці вживають вираз “Muttersprache” (“Mutter” — “мати”, Sprache — “мова”). Як поетичну назву уживають вираз “материнська мова” й українці. Проте поняття “рідна” і “материнська” щодо мови не завжди збігаються. У багатьох етносах, які через різні обставини вимушені користуватися двома, іноді трьома чи навіть чотирма мовами, матері не завше розмовляють зі своїми дітьми рідною мовою, адже поняття “рідна мова” не ідентичне з поняттям “мова повсякденного вжитку (або мова, найчастіше уживана)”. Коли йдеться про євреїв, то, хоча вони протягом століть розмовляли арамейською, сирійською, ладино, ідишем, російською та ін., — справжньою рідною мовою для них завжди був іврит. У парадигмі мов, якими користувалися євреї стародавнього світу, середньовіччя, нового і новітнього часу, ця мова мала найвищий престиж. Молитви, встановлені, приписані Законом, на відміну від самостійних звертань до Всевишнього, повинні читатися давньоєврейським івритом, оскільки він — єдина мова, яку мудреці Талмуду вважали підходящою для вираження найпотаємніших почуттів єврея, його сподівань і надій. Єврейські матері могли й не знати івриту, позаяк вивчення священних книг — обов’язок хлопчиків, а навчання — обов’язок батька.

Через різні обставини й причини є поширеним явище, коли з материнських уст українські діти чують не рідну, а чужу мову. Проте об’єктивно рідною для них залишається мова їхнього народу — українська мова. Її рідність виявляється у пісні, у казці, у віршах Тараса Шевченка, у мовленні їхніх сільських родичів, а головне — у їхній ментальності... Чужа ж мова з уст їхніх матерів — це мовленнєвий сурогат, мова-замінник, яку мати дитини чи свого часу її бабуся поча-

ла вживати під тиском обставин. Адже ніколи в нормальних умовах народ добровільно від своєї мови не відмовляється, бо це, як писав Йоган Лео Вайсгербер, означає відмовитися від самого себе.

Коли материнська і рідна мови у людини не збігаються, коли вони є різними, то перейти від першої до другої не легко. Треба перебороти світ емоційної пам'яті — світ дитинства, золотого, райського віку в житті людини. Зробити це можна зусиллями волі на основі розумового аналізу. Звичайно, все це спрощується і полегшується, коли людина перебуває в рідномовному оточенні. Відомо, що навіть глухонімі, які після вдалого лікування отримали можливість чути й говорити, тривалий час продовжують користуватися жестово-мімічною мовою, бо звукове мовлення викликає у них дискомфорт. Подібно і сліпі, що прозріли, мусять доволі довго адаптуватися до нових можливостей орієнтації у світі.

У статті під прикметною назвою “Двоязычність і дволичність?” Іван Франко писав: “Здається, що таке рідна мова? Чим вона ліпша для мене від усякої іншої, і що мені вадить при нагоді замінити її на всяку іншу? Практик, утилітарист, не задумуючись ані хвилини, скаже: пусте питання! Мова — спосіб комунікації людей з людьми, і, маючи до вибору, я беру ту, яка дає мені можливість комунікувати з більшим числом людей. А тим часом якась таємна сила в людській природі каже:...ти не маєш до вибору; в якій мові вродився і виховався, тої без окалічення своєї душі не можеш покинути, так, як не можеш замінитися з ким іншим своєю шкірою. І чим вища, тонша, субтельніша організація чоловіка, тим тяжче дається і страшніше карається йому така переміна”. Узнявши для прикладу двох геніальних українців — Миколу Гоголя і Тараса Шевченка, — Франко відзначає, що “заворот голови, внутрішнє роздвоєння, чорні сумніви і упадок у добрі містицизму”, які спіткали Гоголя, своєю причиною мали, зокрема, “відчуження геніального українця від рідної мови та його болюча внутрішня трагедія”. Коли ж від рідної мови відходять цілі соціальні верстви чи цілі ареали, то це не може не мати негативного впливу на їхню духовність, їхню моральність, адже, за словами М. Драгоманова, мова — це спосіб морального зв'язку між людьми.

Значення рідної мови розуміють не тільки представники народів, майбутнє яких під загрозою, а й нації, що не мають підстав переживати за свою долю. “Не може бути нічого гіршого для народу, як втрата або викрадення в нього його рідної мови, — пише Ервін Шаргафф. — І не завжди вина в цьому руйнівників і загарбників: це може бути й форма самокалічення. Хто зрікається минулого, губить своє майбутнє. Для мене велике минуле будь-якого народу становить виключно його мова, а не криваві, нехай і переможні, битви його історичного календаря, навіть якщо вони відіграли важливу роль”. Цитовані рядки викликані роздумами над майбутньою долею націй, що об'єднуються у “Сполучені Штати Європи”: що буде з їхніми вітчизнами, батьківщинами, рідними мовами? Зіставляючи майбутню Європу зі Сполученими Штатами Америки, Е. Шаргафф

пише, що в останніх можна навчитися, зокрема, того, “скільки губить той, хто змушений відмовитися від рідної мови”. Німецький автор не вірить у те, що “не йтиме мова про мову, коли в кишенях задзеленчить екю”, бо “найкраще будь-який вислів можемо підшукати і сприйняти лише в нашій “природній” мові, без якої неможливе існування справжньої літератури.

Е. Шаргафф говорить про “справжню літературу” — мистецтво слова, одну з “найважливіших і наймасовіших ділянок культури, саме з нею пов’язуючи минуле, батьківщину, рідну мову — те, що забезпечує національну ідентичність і без чого нема народу, нема нації, а є населення, є біороботи, що, можливо, мають розум, але позбавлені душі. “Велика бо сила в простому народному слові і в простій народній пісні, і тайна цієї сили — в людських серцях, а не в людському розумі”, — писав Пантелеймон Куліш. У цьому одна із загадок стихійного націоналізму та етноцентризму.

Націоналізм звинувачують у тому, що він ґрунтується винятково на почуттях, навіть на інстинктах, що він є різновидом поетичної свідомості, родом поезії, який активно втручається в життя. Доля правди у цьому є. Хіба може бути людина людиною без почуттів, зокрема без тих, що асоціюються з реаліями, до яких звично додається означення з коренем “рід”: “рідна мати”, “рідна земля”, “рідний край”, “рідний народ”, “рідна мова” тощо? Є люди і без таких почуттів, люди, котрі вважають, що єдина реальність (отже, і єдина вартість) — це людина, а рід, народ, нація — це поняття, що існують тільки у головах людей і позбавлені фізичної реальності. Таке думання є основою індивідуалізму й еґоїзму з гіпертрофованими вимогами прав особи, хоча права особи — це справді абстракції, породження розуму.

Що ж до народу, нації, то їхня реальність не вимагає доведення так само, як існування мов, за якими відбувається ідентифікація людей у межах цих спільнот, мов, які є атрибутами цих спільнот, невід’ємними складниками їх ества, а значить, і ества тих, що до спільнот належать.

Означення “рідна” у виразі “рідна мова”, на відміну від сполучень “рідна мати”, “рідна кров” тощо, має метафоричний зміст — це епітет. Але від того воно не поступається сутнісним сенсом, бо без мови, що ріднить людей, поєднує „мертвих, і живих, і ненароджених” у часі і просторі, не може бути етнічних МІ — найуніверсальнішої форми структурної організації людства. Один із найбільших світових авторитетів у мовознавстві ХХ сторіччя Й. Л. Вайсгербер “мовну спільноту” як природну форму об’єднання людей (він називав її народом) ставив вище за расу, націю і державу. На його думку, мовне, тобто природне, розчленування людства вище за своєю вартістю від державного настільки, “наскільки принципи духу необхідно піднести над принципом влади”. Отже, в світі не повинно бути ніякого насильства на мовному ґрунті, пригнічення мовних меншин, мовного імперіалізму.

Як неогумбольдтіанець, Й. Л. Вайсгербер був і неоромантиком. Тому для нього нація — це лише “політична спільнота”, хоча на-

справді нація — це природна спільнота, яка себе політично усвідомлює, а тому змагає до державної самоорганізації, аби захистити і зберегти свою природність, зокрема, один із найважливіших природних атрибутів — рідну мову, без якої затратиться ідентичність і, як наслідок, зникне спільнота.

Марта Комарницька

Не дозволяймо закривати українські школи!

У Донецькій, Луганській та деяких інших областях скорочують кількість класів і шкіл з українською мовою навчання. Представники влади називають це „загальною оптимізацією системи освіти”. Ніяк не можемо осягнути, як такі успішні та свічені люди (добре, принаймі, успішні) не розуміють, що українські школи — це той фундамент, на якому будеться національна свідомість, патріотичність, шана до свого, рідного!!! А, може, вони просто вдають, що не розуміють, може, їм байдуже?!

Абсолютно переконаний, що кожен українець, якщо він себе таким вважає, повинен прагнути вчитися саме в рідній школі, а люди інших національностей з поваги (якщо захоче, то з вдячності) до країн, де проживають, мають вчити в школах і державну мову також.

Я особисто зустрічав людей, які дуже шкодують, що не мали змоги вивчити українську мову. Вони є українцями, але спілкуються по-російськи. “Так вже сталося”, — жаліються вони. Дуже не хотілося б, щоб так сталося ще з кимось. Адже таке “духовне” каліцтво — зовсім не приємна перспектива. Українські школи — є гарантом того, що наша держава існуватиме в майбутньому, того, що велика кількість людей пам’ятатимуть історію, любитимуть мову, плекатимуть традиції і, головне, ідентифікуватимуть себе як українців — вільну, волелюбну, окрему, приречену на щасливе життя націю. В усіх країнах земної кулі чітко розуміють величезну роль національних шкіл в житті держав і, особливо, в їх майбутньому. Всі хочуть збудувати, підготувати потужну базу для побудови або підтримки розцвіту своєї батьківщини. Саме цих варто зайнятися і українській владі.

Важко перелічити всі документи, що були спрямовані на те, щоб поступово знищити все українське. Безліч циркулярів, наказів та заборон не змогли вбити нас. Ми хоч і на кістках героїв, але все таки досягли незалежності. Всім нам слід зрозуміти, що живемо в Україні, яка відбулася лише завдяки мріям і діям великої кількості національно свідомих людей. Всі сучасні українці в непереоціненному боргу перед ними. Наше завдання — консолідуватися, як нація і не допустити загибелі нічого українського, адже ми є відповідальними перед наступними поколіннями і надзвичайно печально було б, якби їм довелося заново виборювати волю України.

Особисто мені пощастило вивчитися саме в українській школі, де я зміг проникнутися любов’ю до Батьківщини, вивчити її мову, історію, традиції. Щиро вірю, що на теренах нашої держави достатня кількість розумних і рішучих людей, які не дозволяють закрити українські школи.

Віталій Кулачковський

Знімімо зашморг з української мови!

Нації вмирають не від інфаркту, спочатку в них відбирають мову.

Ліна Костенко

Можна довго і пафосно говорити про значення української мови в житті нашого народу. Годинами сперечатися про її місце серед світових мов. Можна писати довгі статті, есе, мемуари, нариси, оспівуючи та звеличуючи її милозвучність, багатство та красу. Але в той час, коли лунають високі слова про патріотизм та любов до мови, вона гине.

Що станеться, якщо загине наша мова? Це можливе, чи це даремні переживання? Чітко відповіді не дасть ніхто...

Ми власноруч вбиваємо нашу рідну мову. І хто, як не ми, буде відповідальний за її каліцтво та загибель. Кожної секунди, кожної хвилини ми засмічуємо нашу мову, а це веде до деградації самої людини.

Яскравість, ідентичність та краса мови будь-якого народу залежить від освіченості того чи іншого суспільства. Кажуть: скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина. Знання мов відкриває перед нами нові горизонти. У сучасному суспільстві, за умов глобалізації, це дуже важливо. Та скількома мовами не говорила б людина, на першому місці завжди у неї буде її рідна мова.

Я ніколи не забуду слова своєї вчительки з англійської мови, яка казала, що неможливо вивчити чужу мову, якщо ти не знаєш досконало своєї рідної. І це справді так. Проте часто так буває, що людина не знає жодної з мов, у неї змішуються дві чи більше мов в одну. На це є свої причини. Українська зазнавала негативного впливу з боку польської, російської, угорської, чеської, румунської, німецької мови. В залежності від регіону існують найрізноманітніші діалекти, суржики, жаргони.

У мене вистрибує з грудей і несамовито б'ється серце, коли чую українсько-російський суржик. Ріже вухо і дуже неприємно слухати, коли людина говорить одне слово українське, одне російське. Як то кажуть, «...ліз по лесніце — упал з драбини...»

На жаль, багато українців пише в *тетрадях*, викидають *мусор*, зберігає *деньгі в кошельках*. В магазинах *пакупают бумагу, картошку, семічки, канфети*. Курять *сігарети* і їх підпалюють *спічками і зажигалками*. Вони одягнуті в *брюкі, красовкі, світтера, балеткі та сапагі*. Накриваються *одіялом*, сплять на *кроватьі*.

Молодь гуляє з *тьолками* і крутими *чуваками*. Катається на *тачках* і слухає *музон*, *двіжує на дискотеках*. А ще вони вміють *ходити, любити, готувати, копати, сварити, сидіти, їздити, красити, помагати, танцювати, керувати*, але не вміють правильно «розмовляти».

Просто гідко слухати, як мову калічать! Людина зовсім не дбає про мову. Їй це байдуже. З тієї байдужості і починаються всі наші біди. Нам стало байдуже до всього, що стосується нашого рідного, національного.

Після розмови з таким носієм «української» мови складається враження низькопробності самої мови. Українська мова (точніше те, що від неї залишається) з вуст «суржикомовних» людей звучить

як щось насмішливе. Це покалічена, пошматована, і розірвана мова. Розвивається комплекс меншовартості.

Схожу ситуацію можна побачити на телебаченні тоді, коли програми ведуть двоє ведучих. Один розмовляє російською, інший — українською. Переважно ведучий, що розмовляє українською в ефірі, в житті ж розмовляє російською. Зрозуміло, що володіє він українською гірше, ніж його колега російською. Саме тому українська на телебаченні часто сприймається, як щось низьковартісне, не заслуговує уваги.

Нашу рідну українську мову останнім часом все більше стискають з усіх сторін. Нещодавно відмінили обов'язковий дубляж фільмів зарубіжного виробництва для показу в кінотеатрах. І це попри те, що світові та європейські експерти визнали український дубляж фільмів не тільки значно кращим, ніж російський, а й одним з найкращих в Європі.

Можу з упевненістю стверджувати, що дуже багато російськомовних українців дивилися і дивляться фільми з українським дубляжем з превеликим задоволенням. Часто, коли стоїть вибір дивитися якісний український переклад чи значно гірший російський, свідомі, хоч і російськомовні, українці обирають все ж український.

Мовні явища подібні до стихії. Вони часто не мають чітко визначених кордонів. Саме тому вони не піддаються жодному тиску. Тут сила не допоможе, а зробить тільки гірше.

Наша байдужість до свавілля з боку державних інституцій веде до деградації моральних цінностей суспільства. Сьогодні ще не всі розуміють: коли загине мова, то загине народ. Можливо варто замислитись, чи хочемо ми бути самогубцями, чи зніmemo зашморг з своєї шиї самотужки? Нам під силу ще все виправити. Варто тільки захотіти цього всім серцем.

Тетяна Павлюк

Зовнішній символ внутрішньої сутності народу

Бабусина вишиванка, мамине благословення, жовто-блакитна стрічка у волосі... В повітрі літає аромат кави, переплітаючись з українською мелодією скрипки. Під ногами — слизька львівська бруківка, в руках — улюблені вірші Івана Франка, а в серці — думка про те, яка ж я все-таки щаслива, що народилась і живу в Україні. Адже це — мій найрідніший край під жовто-блакитним стягом незалежності, з багатьма родючими землями, милозвучною мовою, щирими людьми, величною історією та найгарнішими дівчатами. Нам, українцям, справді, є чим пишатись. Просто ми чомусь цього не робимо. Все тягнємось до чогось чужого — російського, американського, не помічаючи величезного багатства, яке вже є в наших руках. І яке ми втрачаємо...

Іноді так хочеться хоча б на деякий час стати феєю, і за допомогою чарівної палички зробити наш український світ кращим. Так, щось схоже на дитячі рожеві мрії, але з дорослим розумінням необхідності терміново щось змінювати. Найперше, за що б я взялась, маючи таку можливість, це зробити Україну справді українською! І почала б я з мови. Бо мова — це не просто літери, які складаються в слова. Це не просто слова, що складаються в речення. Це те, що

дає можливість людям порозумітися, виразити їхній внутрішній світ фарбами слова і поєднати їх. Як писав Іван Огієнко : «Мова — це серце народу». І це справді так, мова — пульс життя українців. Це наша сила і наша єдність. Шкода, що не всі це розуміють...

Михайло Грушевський в своїй книжці «Про українську мову і українську школу» сміливо говорив про те, що «заборони треба зняти і дати українцям повну свободу і спроможність розвивати своє письменство, науку і штуку (мистецтво), своє життя громадське. Треба горнутися до свого українського, заохочувати до нього, розширювати його всякими способами». Колись ці слова були сповнені шаленої ідеї української незалежності, що пророкувало квітучий розвиток мови, культури і нації. Неймовірно актуальними вони є і сьогодні, враховуючи мовну кризу, що склалась в Україні.

Нещодавно прочитала книжку Ліни Костенко «Записки українського самашедшого», де головний герой сміливо та правдиво говорить про різні проблеми та «пікантні» ситуації, що відбувались в Україні, в тому числі про мову: «У всіх країнах мови як мови, інструмент спілкування, у нас це фактор відчуження. Глуха ворожість оточує нашу мову, навіть тепер, у нашій власній державі. Ми вже як нацменшина...». Такою, за спостереженнями Ліни Костенко, була мовна ситуація ще в 2001 році, схожою вона є і зараз. «Людина розмовляє рідною мовою, а на неї озираться». І це, на превеликий жаль, правда. Коли я приїжджаю додому в рідний Хмельницький і зустрічаюсь з друзями та знайомими, яких давно не бачила — всі дивуються моїй українській мові. Деякі говорять, що я «заразилась» львівським акцентом. Мені вже набридло пояснювати, що я спілкуюсь справжньою українською мовою, а «акцентом», точніше сказати, жакливим суржилом, говорять вони. Просто стає соромно за таке недбале ставлення до мови.

У книжці „Украдене ім'я: Чому русини стали українцями” Євген Наконечний підкреслив, що «назва народу, його ім'я, або інакше — етніонім, є для кожного народу особливим і священним. Як це не парадоксально, але без етніоніма народ існувати не може, власне кажучи, без етніоніма його просто нема, як нема людини без імені». А народу немає без рідної мови. Я вважаю, що саме мова є зовнішнім символом внутрішньої єдності народу. Цей символ ми втрачаємо. Адже італійці не можуть бути італійцями без рідної мови, так само, як і англійці, китайці, поляки... А українці, виявляється, можуть? Відома приказка, що скільки мов ти знаєш — стільки разів ти людина. Але ти перестаєш бути людиною, якщо не знаєш своєї рідної мови, цураєшся розмовляти нею. Вбиваючи коріння рідної мови — ми нищимо себе, як націю. Адже справді, за словами Івана Огієнка, «Гине мова — гине народ». З таким ставленням до рідної мови, як сьогодні, буде не дивно, що скоро справжні українці просто зникнуть. Загинуть в своїй свідомості як окрема нація, ставши російським клоном. Хоча, це здивує не багатьох, при такій активній неприхованій російськомовній політиці Президента, міністра освіти і науки, молоді та спорту Табачника...

Але ми, молоді, свідомі і небайдужі, не повинні допустити цього! Найголовнішим рідномовним обов'язком українця є розвиток та

збереження рідного слова, своєї цілющої величної мови, що передавалась з покоління в покоління милозвучними піснями, шедевральними текстами українських письменників, ніжними колісковими... Ми повинні стояти на сторожі національної мови, піклуватись про те, щоб українське слово не зникло разом з нашим українським народом, або ще гірше — щоб ми не стали російським народом. Не за це боролись наші пращури, не за це гинули українські герої...

Ліна Костенко з боєм у серці написала: «Мабуть, чогось такого подібного в цілому світі немає. Мова слов'ян, а тьохкають чортзна-що. Важко належати що такого народу». Справді важко. Але можна і треба спробувати змінити ситуацію. «Історичний час вимагає від кожного з нас, незалежно від національності, зайняти чітку, однозначну, безкомпромісну позицію щодо національно-державних інтересів», — наголошує професор В. Лизанчук. Досить почуватись не своїми в своїй державі! Досить боятись говорити рідною мовою!

“Національне ім'я є голосом предків, яким вони промовляють до нащадків і поколінь, виховують в них історичну пам'ять і самоповагу, в'яжуть їх у національну суспільність, яка стає внутрішньою і зовнішньою силою і творить свою історію й культуру, чим тільки й може викликати зацікавлення собою й повагу до себе». Опіраючись на ці слова Євгена Наконечного, згадаймо ж, що ми українці! Що ми маємо рідну, неповторну і таку прекрасну українську мову! Годі викорінювати рідну мову, досить вводити двомовність, досить дозволяти уряду знущатись з вікового надбання, за яке наші предки проливали кров...

Українська мова має право на життя! Без неї український народ перестане існувати. І тоді вже буде пізно про щось говорити. Наразі головна проблема нашого народу в тому, що дехто з нас самих вважає Україну частиною Росії. А ми вже давно самостійні (чи, принаймні, нам так здається) і впевнено взяли прямий курс на європейську інтеграцію, та прагнемо долучитись до нових стандартів життя. Але цього всього не досягти без усвідомлення своєї національності, визнання рідної мови та рідної української культури. Як вважає Іван Дзюба, в цьому випадку варто звернутись до культурології: «Нині культурологія прагне дати відповідь на питання, які виникають з очевидної кризи світу людини, втрати смисложиттєвих орієнтирів, інструменталізації людського розвитку. Саме культурологія може і повинна дати розуміння зміни життя, зміни образу нації не як втрати себе, а як розвитку».

Не знаю, що саме зможе врятувати український народ і українську мову, але твердо переконана, що треба боротись за свою Україну, адже вона ще не вмерла. Так само потрібно рятувати рідну мову, яка вже знаходиться в комі. Тільки ми, свідомі українці, зможемо врятувати її і весь наш народ єдністю та українськомовним еліксиром життя. Адже саме наша рідна українська мова є основою безпеки нашої нації, нашої держави. Падіння цього величного муру призведе нашу націю до загибелі. А такого не повинно статись за жодних умов...

Юлія Фоміних

Не проміняв каземат на теплу перину і солодке життя

Без мови немає народу, мова — то серце народу. За таким принципом повинна жити кожна людина на цій планеті, що намагаюся робити і я. Для мене українська мова це не лише передавання словом своїх думок, а щось більше — наднебесне. Ніщо не заспокоює так нервові клітини, як це робить рідна пісня, адже саме вона побудована на мові наших предків, які передавали її мелодійність від покоління до покоління, що повинні робити ми тепер.

Однак на двадцятomu році незалежності Україна, наша держава розділена на два табори. Перший — українськомовний: багатий на історію, культуру, пісні, традиції, звичаї, обряди... Я гордий, що живу саме у ньому, бо прагну, аби моя рідна мова була єдиною у тій країні, де я живу з дня свого народження. Другий — російськомовний, з дещо іншою сторінкою історії. У цьому середовищі чимало етнічних українців втрачають національну сутність. Цьому сприяють урядники різних рівнів, чужомовні депутати і навіть Президент В. Янукович. З цим потрібно боротися, адже українська мова втрачає свій державний статус.

Століттями українці воювали з агресивними сусідами — поляками, татарами, турками, москалями — і не відмовлялися від мови дідів та прадідів своїх. Не казали, що немає різниці якою мовою говорити, йшли на смерть задля неї та задля нас із вами — їхніх невдячних нащадків, що тепер цураються і мови, і віри, і звичаїв своїх славних предків.

Чужинці створили в Україні потворну систему виховання — виховання з дітей справжніх яничарів, моральних калік, ворогів своєї нації, бездумних виконавців чужої волі. Найстрашніше, що та система досі працює й досі калічить дитячі душі з раннього дитинства. Найпотужніші осередки російщення — дитячі ясла, садки, сиротинці та школи. Також варто зазначити, що від позиції батьків залежить майбутнє їх дітей. Найголовніше у нашому житті — виховати справжню людину, справжніх українців зі своїх дітей — гордих, мислячих, свідомих членів нації.

На жаль, у багатьох школах викладання української мови впродовж багатьох років було організоване в такий спосіб, щоб викликати відразу до цього предмету. Не формували національну гідність і національне почуття, не давали елементарного усвідомлення своєї національної приналежності та пов'язаних з цим обов'язків, не забезпечували мінімального знання правдивої історії рідного народу та рідної культури. Натомість, прищеплювали дітям комплекс меншовартості, зневагу до всього українського, рідного. Діти, виховані в таких школах, ставши дорослими, не виявляють уміння логічно, самостійно мислити, цураються рідної мови, свого народу та його культурних цінностей, не мають почуття власної та національної гідності і не стають особистостями.

Найцінніший ґрунт для реалізації національної ідеї, духовного виховання, вироблення сильного характеру, справжнього патріота і людини — то рідна мова. Не дозволяймо закривати школи з українською мовою викладання, не робімо зі своїх дітей безбатченків, будьмо наполегливими і принциповими, виховуймо своїх дітей справжніми патріотами. Станьмо для своїх дітей гідним прикладом українськості.

Згадаймо Тараса Григоровича Шевченка:

Люде, люде!
За шмат гнилої ковбаси
У вас хоч матір попроси,
То оддасте.

Хіба це не про нас? Хіба ж не проміняли тисячі чи навіть мільйони українців свою мову, свою культуру, віру свою на гнилу ковбасу, аби догодити злим ворогам Батьківщини. Хіба не загорілися вони любов'ю до чужої культури, і мови чужої, і чужого батога, хіба не стали злими яничарами, що нищать свою матір — Україну? Хіба це не про них сказав великий Кобзар:

Славних прадідів великих
Правнуки погані!

Боже, дякую тобі, що ще не всі “заснули мов свині у калюжі”, що ще є вірні сини Вітчизни, які не проміняють Україну, її мову і заповіти славних прадідів своїх на чужу мову і пісню чужу, як не проміняв Тарас свій каземат на теплу перину й солодке життя...

Олег Чунис

Осмилення студентських роздумів про мову — наскрізну складову української національної ідеї державотворення спонукає „негайно гармонізувати ліберальну (в центрі — людину) і націоналістичну (акцент на розвитку нації) ідеологію та створити на їх основі нову парадигму буття — **соціогуманістичну**, що комплексно захищатиме від свавілля сильних і людину, і націю як когнітивно необхідне духовно-інтелектуальне, мовно-інформаційне, звукове, водночас **природно-ексклюзивне середовище** (тло, а відтак простір) розвитку людини на її обитованій землі, — наголошує С. Й. Вовканич. — Життєво необхідно, аби таке середовище не пригнічував простір сильнішого. Адже лише за таких умов українці можуть розмовляти і бути зрозумілими для світу нацією, творити свою, притаманну тільки їм, ментальність. Словом, вільно розвиватися для свого народу і бути цікавими іншим націям, збагачуючи їхню мозаїку культур, безпечно і рівноправно інтегруючись в її міжнародне багатство. Проте соціогуманістичній парадигмі буття постколоніальних (посттоталітарних) держав досі не надано відповідного статусу, а, головне, **міжнародної** юрисдикції світових інституцій. Це гальмує реалізації паритетного захисту і людини, і нації як актуального системофункціонального чинника повернення народів, ослаблених загарбниками, — додому, до їхніх духовних праджерел та формування у нібито своїх країнах середовищеспроможних умов, необхідних для відтворення і розвитку національно-свідомих громадян” [2, с. 590].

У цьому контексті доречно також процитувати видатного генетика-біохіміка — вихідця із чернівців Ервіна Чаргаффа (1905-2002): „Рівень розвитку держави визначається трьома складовими: ставленням до дерев, дітей та рідної мови” [1]. У цьому лаконічному вислові американського вченого глибокий, універсальний зміст державотворення, який має безпосередній стосунок до України. Людина

покликана доглядати дерева, природу, де вона живе. Це — узагальнюючий символ національного життєвого середовища, Вітчизни, про яку треба постійно, сумлінно дбати. Забезпечити майбутнє етносу, народу, нації, держави можуть діти, виховані в національно-гуманістичному дусі, на засадах україноцентризму. Основою освіти, культури, науки, виховання, цивілізованого рівня нації є мова — душа народу. Вона жива. Загине мова — загине народ, збідніє світ. Краса світу, створеного Всевишнім, у животрепетній розмаїтості.

Список використаних джерел:

1. Абліцов Віталій. У пошуках народу / Віталій Абліцов // Літературна Україна. — 2011. — 9 черв.
2. Вовканич С. Й. Згуртування нації як ідеологічна соціогуманістична проблема України ХХІ сторіччя / С. Й. Вовканич // Ювілейний збірник на пошану Степана Гелея / Відп. редактор Іван Копич, заступник відп. редактора Андрій Сова. — Львів, 2011 (Вісник Львівської комерційної академії. Серія — гуманітарні науки. Вип. 10 / Львівська комерційна академія). — С. 568-598.

Modern components of national idea — Ukraine are defined: cathedral, Ukrainian also it is worthy the person. Student's reflections about language — through component of the Ukrainian idea of formation of the state are submitted.

Keywords and word-combinations: Ukraine, national idea, culture, language, formation, spirituality, a freedom of speech, responsibility, mass media.

Отримано: 15.08.2011 р.

УДК 001(477)(092):94(477)1919

В. С. Лозовий

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ІВАН ОГІЄНКО І ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕГАЛЬНОЇ ОПОЗИЦІЇ СОЦІАЛІСТИЧНОМУ УРЯДУ УНР У КАМ'ЯНЕЦЬКУ ДОБУ ДИРЕКТОРІЇ

У статті зроблено спробу з'ясувати політичний аспект діяльності Івана Огієнка у кам'янецький період Директорії УНР

Ключові слова: І. Огієнко, уряд УНР, Директорія, опозиція, Кам'янецька доба.

У контексті розвитку історичної біографістики важливого значення набуває вивчення життєвого шляху видатного українського громадсько-політичного діяча Івана Огієнка. Всебічне та ґрунтовне висвітлення фактів біографії І.Огієнка потребує з'ясування недостатньо вивчених аспектів й періодів його державницької, громадсько-політичної діяльності, зокрема й у Кам'янецьку добу Директорії УНР. Відтак, метою даної статті є висвітлення політичного аспек-